

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-42>

УДК 339.138

Розвиток екотуризму на засадах функціонування підприємництва

Безугла Л.С.

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри маркетингу
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

У статті розглянуто сучасну концепцію функціонування екотуризму, головні чинники, що сприяють зростанню попиту на екологічний туризм. Досліджено тенденції та шляхи розвитку екотуризму у світі та в Україні. Представлено модель функціонування системи екотуризму в Україні. Визначено стратегічні пріоритети розвитку екологічного туризму.

Ключові слова: екотуризм, підприємництво, туристична індустрія, стратегічний розвиток, екологічна культура.

Безуглая Л.С. РАЗВИТИЕ ЭКОТУРИЗМА НА ОСНОВАНИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье рассмотрены современная концепция функционирования экотуризма, главные факторы, способствующие росту спроса на экологический туризм. Исследованы тенденции и пути развития экотуризма в мире и в Украине. Представлена модель функционирования системы экотуризма в Украине. Определены стратегические приоритеты развития экологического туризма.

Ключевые слова: экотуризм, предпринимательство, туристическая индустрия, стратегическое развитие, экологическая культура.

Bezuhla L.S. ECOTOURISM DEVELOPMENT ON THE BASIS OF FUNCTIONING ENTREPRENEURSHIP

The article discusses the modern concept of the functioning of ecotourism, the main factors contributing to the growth in demand for ecotourism; studied trends and ways of ecotourism development in the world and in Ukraine; the model of the functioning of the ecotourism system in Ukraine is presented; identified strategic priorities for the development of ecological tourism.

Keywords: ecotourism, entrepreneurship, tourism industry, strategic development, ecological culture.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні екологічний туризм поступово починає займати значиму нішу у світовій індустрії туризму. Розвиток екотуризму є стимулом для інших секторів економіки (у тому числі транспорту, зв'язку, торгівлі), сприяє збільшенню кількості робочих місць, бази оподаткування і надходжень до бюджетів. Доцільність розвитку екотуризму саме в Україні обґрунтовується тим, що він може відіграти роль катализатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем українського села.

Причини, що стримують розвиток екологічного туризму в Україні, достатньо серйозні. У сучасних умовах політичної й економічної нестабільності їх усунення може затягтися на тривалий час. Це, по-перше, означало б

упущену економічну вигоду, а по-друге, тривалу екологічну стагнацію, яку можна було б стримати, підтримуючи розвиток екологічного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів розвитку екотуризму містяться у працях Л. Гальків, М. Голуб, Г. Горіної, Ю. Зінько, О. Любіцевої, М. Рутинського, О. Савицької, С. Сонько, М. Черчик, Н. Шумлянської та ін. Н.В. Шумлянська зазначає: «Для того щоб екологічний туризм міг реально позитивно впливати на підприємництво та соціальну сферу країни, а також бути реальним пріоритетним напрямом туризму, його поняття має базуватися на таких основних аспектах, як: а) орієнтація туристів на пріоритетне споживання екологічних ресурсів; б) збереження наявного природного середовища; в) під-

тримання традицій укладу життя місцевого населення» [1]. Відповідно до визначення С.П. Сонько, «екологічний туризм» – порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Саме орієнтацією на екологічний складник можна пояснити підвищену увагу в останні роки до відвідування місць із незмінним або мало зміненим природним середовищем [2]. О.П. Савицька стверджує, що «екотуризм, основною ідеєю якого є гармонізація стосунків людини з навколишнім природним середовищем, турбота про збереження довкілля, що використовується в туристичних цілях, та підвищення екологічної свідомості суспільства, є популярним і перспективним напрямом індустрії туризму» [3].

Однак сьогодні відзначається великий розрив між науковими рекомендаціями і процедурою впровадження їх у функціонування туризму. Незважаючи на наявність досить прогресивних та науково обґрунтованих екологічно-економічних розробок, сьогоднішні стратегічні програми не узгоджені з питаннями раціонального та ефективного природо-користування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є узагальнення сучасних теоретичних основ із питань екотуризму, дослідження шляхів розвитку екотуристичної індустрії та розроблення стратегічних пріоритетів розвитку екологічного туризму на засадах функціонування підприємства, застосування їх у практичній діяльності бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна концепція екотуризму підкреслює обов'язковість збереження природної та культурної спадщини, біотичної різноманітності й поліпшення екологічного, соціального та економічного стану регіонів, які відвідують екотуристи.

На думку Л.І. Гальків, «сталість у туризмі передбачає позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних та економічних впливів туризму. Тобто ті види туристичної діяльності, які мають найвищий сумарний позитивний ефект із погляду екології, економіки і соціального розвитку, є більш сталими» [4]. Навряд чи існує в Україні вид бізнесу, який настільки сильно зацікавлений у збереженні всіх компонентів навколишнього середовища, як екотуризм, оскільки, руйнуючи навколишнє середовище, екотуристичний бізнес цим самим зменшує можливості свого розвитку, що явно суперечить його призначенню.

Екотуризм – це одна з форм подорожей, яка є сприятливою для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Синонімами поняття «екотуризм» є зелений туризм (green tourism), природничий туризм (nature tourism). Виділяються такі форми екотуризму: активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Сільський туризм і його різновидність – агротуризм мають багато спільного з екотуризмом і часто відповідають багатьом його пріоритетам, зокрема: збереження природного та культурного середовища, підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам харчів із місцевих продуктів.

Тенденції розвитку екологічного туризму визначені Всесвітньою туристською організацією (ВТО). За даними ВТО, екотуризм входить до п'ятірки основних стратегічних напрямів розвитку туризму на період до 2020 р. [5].

В Україні екологічний туризм перебуває на початковій стадії розвитку. Екотуристичні мандрівки організовуються переважно на самодіяльному рівні, комерційна діяльність у цьому напрямі лише зароджується. Проте вже помітне виділення двох шляхів розвитку екологічного туризму – «американського» та «європейського». Перший формується у вигляді організації спортивно-туристичних подорожей в екстремальних природних умовах, другий – у формі організованого відпочинку в сільській місцевості із залученням до традиційної місцевої культури [4].

Щорічно на потреби екологічного туризму виробляється товарів і послуг на суму 55 млрд. дол. США, що становить 25% міжнародної торгівлі у сфері послуг і 12% валового світового продукту, приріст доходів від екологічного туризму в світі, за різними даними, становить від 20% до 30% [5].

За даними таблиці можемо зробити висновок, що в 2014 р. спостерігалось відхилення від прогнозованих значень темпів розвитку екологічного туризму в світі. Однак необхідно відзначити, що збільшення доходу від екологічного туризму зростає не тільки через зростання попиту. Таке збільшення також

Прогнози доходів від екологічного туризму в світі, млрд. дол. США

1997 р.	2000 р.	2008 р.	2014 р.			
			Фактичні	Прогнозовані		
				Песимістичні	Реальні	Оптимістичні
31,7	154	665	945	1985,7	2540,8	3210
2018 р.			2020 р.			
прогнозовані			прогнозовані			
Песимістичні	Реальні	Оптимістичні	Песимістичні		Реальні	Оптимістичні
4117,5	6203,1	9168	5929,2		9692,3	15493,3

зумовлене зростанням чисельності населення, зростанням доходів окремих його груп, скороченням у багатьох частинах світу робочого часу, збільшенням тривалості відпусток, збільшенням культурно-духовного складника, зростаючою роллю глобалізації світової економіки і суспільних процесів та ін.

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, передусім необхідно підкреслити, що сучасний туризм – це та сфера економіки і життєдіяльності суспільства у цілому, яка тією чи іншою мірою інтегрує практично всі галузі. Саме цей чинник повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни у цілому, стимулювати низку важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені.

Відповідно до цього, можна стверджувати, що зростання попиту на екологічний туризм визначається трьома головними чинниками:

- загальним зростанням обсягів туризму;
- зростанням популярності «подорожей за спеціальними інтересами»;
- зростанням суспільної обізнаності та уваги до проблем навколишнього середовища.

Проте для України, яка розташована у центрі Європи та має всі передумови для ефективного розвитку національної економіки за рахунок екотуризму, сьогодні характерним є невисока конкурентоспроможність туристичної індустрії. Так, за показником привабливості для туристів у 2017 р. Україна посіла лише 88-е місце серед 136 країн світу, частка туризму у ВВП становить, за різними джерелами, від 1,5% до 3,5% прямого впливу, частка зайнятих у туризмі – 5,6%.

В Україні склалася непроста ситуація, коли на тлі соціально-економічних негараздів та недостатньо розвиненої інфраструк-

тури ринку екотуризм стає менш привабливим не лише для іноземних, а й для власних громадян.

Варто виділити деякі проблеми, що виникли на шляху розвитку екологічного туризму в Україні та які повинна подолати наша держава:

1. Роз'єднаність учасників еколого-туристичної діяльності, відсутність спеціалізованих туроператорів, недостатньо розвинена правова база, інформаційний дефіцит.

2. Звичка громадян, а також влади до безкоштовності природних ресурсів. Це одна з причин нерозвиненості екологічної культури, зневаги нормами екологічного права. Подолання цих проблем вимагає значного часу і великих зусиль.

3. Брак фахівців у сфері туризму, які на професійному рівні володіють екологічними проблемами і технологіями.

Подолання цих проблем стане можливим лише за допомогою створення спеціального екотуристичного утворення, а саме моделі функціонування системи екотуризму в Україні, що представлена на рис. 1.

Доцільність функціонування системи екотуризму обґрунтовується впровадженням інноваційної концепції розвитку екотуризму та кластерної моделі організації туристичної діяльності, що підвищить економічну ефективність і конкурентоспроможність спільної діяльності об'єднаних підприємств порівняно з відокремленою діяльністю за допомогою державної підтримки на законодавчому, нормативно-правовому та організаційному рівнях.

Таким чином, ураховуючи зазначені вище загальні принципи розвитку екотуристичної сфери, визначимо стратегічні пріоритети розвитку екологічного туризму [3]:

- формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту, привабливого для споживачів;

Рис. 1. Модель функціонування системи екотуризму в Україні [4]

– ефективне використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу за сприяння місцевих територіальних громад, що передбачає необхідність мінімізації негативного впливу на природу, з одного боку, та поповнення місцевих бюджетів від туризму – з іншого;

– системне підвищення якості інфраструктури курортів та рекреаційних територій;

– популяризація та реклама найкращих туристичних екологічних маршрутів, зокрема одноденних приміських;

– вивчення зарубіжного досвіду ведення екологічного туризму та можливості запровадження найкращих зразків туристичного підприємництва в національну практику;

– підвищення рівня екологічної освіти та виховання.

Висновки з цього дослідження. Сучасна практична робота з функціонування підприємства у сфері екологічного туризму носить

нестабільний характер, без опори на будь-які науково обґрунтовані програми або концепції, відсутня також координація дій агентів у галузі екологічного туризму. Внаслідок цього природний і туристичний потенціал України використовується обмежено, хоча країна володіє туристичними ресурсами. Розвиток екотуризму – це постійний динамічний процес, метою якого є забезпечення реалізації цілей розвитку галузі туризму на місцевому, регіональному та національному рівнях в умовах нестабільного та динамічного середовища з використанням та нарощенням наявного туристичного потенціалу у довгостроковій перспективі. Кінцевим результатом цього процесу є розроблення та реалізація стратегії розвитку туризму конкретної території. У майбутньому екотуризм повинен стати не лише філософією, а й провідною управлінською стратегією розвитку туризму країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шумлянська Н.В. Екотуризм як форма долучення до природної та культурної спадщини. Культура України. 2014. Вип. 47. С. 108–115.
2. Сонько С.П. Екологічні дослідження в Уманському національному університеті садівництва: перші підсумки і результати. Вісник Уманського національного університету садівництва. 2014. Вип. 2. С. 64–76.
3. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України / О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька, Л.В. Погребняк. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 122–128.
4. Стан та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні / Л.І. Гальків, О.В. Килин, Н.М. Стручок. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 189–193.
5. Travel & Tourism Economic Impact 2015. Ukraine. The Authority on World Travel & Tourism. London, United Kingdom, 2015. 24 p.

REFERENCES:

1. Shumlyanska N. V. Ekoturizm yak forma doluchennya do pryrodnoyi ta kulturnoyi spadshchyny / N. V. Shumlyanska // *Kultura Ukrayiny*. – 2014. – Vyp. 47. – S. 108–115/
2. Sonko S.P. Ekolohichni doslidzhennya v Umanskomu natsionalnomu universyteti sadivnytstva: pershi pidsumky i rezultaty / S.P. Sonko // *Visnyk Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*. Vypusk 2, 2014. – Uman, Red-vyd.viddil UNUS.- S.64-76.
3. Savitska O. P. Ekoturizm yak vazhlyva skladova stratehiyi staloho rozvytku Ukrayiny / O. P. Savitska, N. V. Savitska, L. V. Pohrebnyak // *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. – 2017. – № 15. – S. 122-128.
4. Halkiv L.I. Stan ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turizmu v Ukrayini / L.I. Halkiv, O.V. Kylyn, N.M. Struchok // *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova*. – 2015. – T. 20. – Byp. 3. – S. 189–193.
5. *Travel & Tourism Economic Impact 2015. Ukraine*. The Authority on World Travel & Tourism. – London, United Kingdom, 2015. – 24 p.